Aan het dagelijks bestuur van de Stadsdeelcommissie Zuid

Postbus 74019

1070 BA Amsterdam

Betreft: Verzoek tot aanwijzing met spoed van de percelen

Gabriel Metsustraat 2-4-6 te Amsterdam tot gemeentelijk

Monument en het voorzien in een voorbescherming,

als bedoeld in artikel 4 van de geldende Erfgoedverordening.

Amsterdam, 17 april 2020

Geacht bestuur,

- Ondergetekende, mr Govert Janssen, wonende te 1066 MR Amsterdam, aan de Laan van Vlaanderen 164 (tel. 0622510091) hier handelende als gemachtigde van:
-
- Het Joods Cultureel Kwartier, vertegenwoordigd door prof. dr. Emile Schrijver;
- Het Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, NIOD, vertegenwoordigd door prof. dr. Frank van Vree;
- Herinneringscentrum Kamp Westerbork, vertegenwoordigd door dr. Gerdien Verschoor;
- Uitgeverij Balans te Amsterdam, vertegenwoordigd door Jan Geurt Gaarlandt;
- Prof. dr. Rob van der Laarse, bijzonder hoogleraar voor de Westerbork-leerstoel van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit;
- De Etty Hillesumstichting, vertegenwoordigd door dominee drs. Edward van Voolen;
- De Anne Frankstichting, vertegenwoordigd door Ronald Leopold

Verzoekers, hierna aan te duiden met JCK cs.

JCK cs hebben met schrik kennisgenomen van het verzoek tot het verlenen van een omgevingsvergunning voor het slopen, herbouwen en vergroten van de gebouwen Gabriel Metsustraat 2 tot en met 6, met de bestemming daarvan tot kantoor en zes appartementen.

De betreffende gebouwen, daterend uit 1900, verkeren nog in uitstekende staat en worden voornamelijk gebruikt voor wonen en zijn destijds ontworpen door de architecten A.W. Weissman en P.H. van Niftrik jr.

Een aantal aanpalende gebouwen zijn reeds langere tijd als gemeentelijk momument aangewezen.

Vanwege de Erfgoedvereniging Heemschut dd 7 april (bijlage 1) en Het Cuypersgenootschap dd 11 april 2020 (bijlage 2) zijn reeds verzoeken tot aanwijzing van het gebouw als gemeentelijk monument bij uw bestuur ingediend en verzoekers JCK cs sluiten zich bij deze verzoeken aan.

De inhoud van deze verzoekschriften wordt hier geacht te zijn herhaald en van het onderhavige verzoekschrift deel uit te maken.

Voor JCK cs zijn naast de architectuur- en de architectuurhistorische argumenten en waarden vooral het cultuurhistorische en geschiedkundige belang het gebouw als woonhuis van 1937 – 1943 van de schrijfster Etty Hillesum, die daar haar inmiddels wereldberoemde dagboek (bekend onder de titel "Het verstoorde leven"), doorslaggevend.

Hierbij gaat een notitie van de biografe van Etty Hillesum, Judith Koelemeijer, dat hier wordt meegezonden (bijlage 3) en door JCK cs mede als onderbouwing van het verzoek dient te worden beschouwd. Dit geldt ook voor de brief van David Harrington, oprichter en artistiek directeur van het Kronos Quartet uit San Francisco USA, gepubliceerd in de Volkskrant van 15 april 2020 (bijlage 4).

JCK cs menen dat er, gelet op het voorgenomen sloopplan, aanleiding is om zo spoedig mogelijk uw voornemen om dit gebouw als gemeentelijk monument aan te wijzen aan de eigenaar/initiatiefnemer kenbaar te maken, zodat er op grond van artikel 4 van de erfgoedverordening een "voorbescherming" teweeg gebracht wordt.

JCK cs verzoeken uw bestuur om dezelfde reden bij de behandeling van de verzoekschriften een spoedprocedure te volgen.

JCK cs menen dat met de spoedige aanwijzing van Gabriel Metsustraat 2 tot en met 6 als gemeentelijk monument de Amsterdamse monumentenzorg in hoge mate wordt gediend!

Als uw bestuur van oordeel is dat machtigingen dienen te worden ingediend, worden die op eerste verzoek door ondergetekende verschaft.

Namens verzoekers,

Mr Govert Janssen, gemachtigde

Bijlage 1

Erfgoedvereniging Heemschut

Commissie Amsterdam

ir. P.D. Meijer

Westerdoksdijk 615

Aan het Dagelijks Bestuur van Stadsdeel Zuid
postbus 74019
1070 BA AMSTERDAM

Amsterdam, 7 april 2020

betreft: **behoud Gabriel Metsustraat 2-4-6**

Geacht bestuur,

Voor de panden Gabriel Metsustraat 2, 4 en 6 bestaan al enkele tijd sloopplannen, waar een buurtbewonerscomité tegen in protest is. In het voorjaar van 2019 heeft men bezwaar aangetekend tegen een bouwplan voor een appartementencomplex met ondergrondse garage, waartegen de procedure nog loopt. Hierop heeft de eigenaar een nieuw plan ingediend, dat echter nog steeds voorziet in volledige sloop. Heemschut sluit zich bij de bezwaren van het buurtcomité aan en verzoekt u met klem het besluit op de aangevraagde sloopvergunning te weigeren.

De drie panden in eclectische stijl zijn ontworpen door de bekende Amsterdamse architect A.W. Weissman (van o.m. het Stedelijk Museum) in samenwerking met P.H. van Niftrik (zoon van de vroegere stadsingenieur) als stalhouderij met bovenwoningen. Ze zijn gebouwd in 1901 en staan direct aan het Museumplein. Ze behoren tot de weinige in rij gebouwde panden die hier vrij uitzicht op hebben en zijn daardoor van grote waarde voor het gevelbeeld van het plein. Boven de ietwat verrommelde plint zijn de panden uitzonderlijk goed bewaard gebleven en vertonen zij nog veel karakteristieke kenmerken van de eclectische architectuur van omstreeks 1900, met rijkelijk bewerkte erkers, Franse balkonnetjes met siersmeedwerk en decoratieve overstekende afdakjes.

Naast architectonische waarde vertegenwoordigt in het bijzonder huisnummer 6 ook cultuurhistorisch erfgoed. Dit pand is het voormalige woonhuis van Etty Hillesum (1914-1943) en tevens het pand waar zij de basis voor haar indringende en wereldberoemd geworden dagboeken schreef, die onder de titel *Het Verstoorde Leven* werden uitgegeven. Het was haar laatste woonhuis voor zij naar Westerbork werd gedeporteerd. Aan de gevel hangt ter nagedachtenis een plaquette.

De sloop kent geen enkele noodzaak. De panden zijn in goede conditie en gemakkelijk aan te passen aan de eisen van de huidige tijd.

Zoals betrekkelijk veel architectuur in Stadsdeel Zuid kennen de panden een te lage waardering (orde 3) op de ordekaarten van de gemeente. Door dit gebrek aan waardering staat de architectuur in Stadsdeel Zuid, wellicht meer dan op andere plekken in de stad onder druk. Heemschut zet zich al geruime tijd voor verschillende projecten in dit stadsdeel in en verzoekt u met deze brief om te voorkomen dat ook hier cultuurhistorisch waardevol erfgoed verloren gaat.

Erfgoedvereniging Heemschut

Commissie Amsterdam

ir. P.D. Meijer

Westerdoksdijk 615

Indien er behoefte is aan een toelichting op deze brief dan vernemen wij dit graag.

Namens de commissie Amsterdam van Heemschut,
met vriendelijke groeten,

N. Vervat (voorzitter), W.M. van Elburg

C.c.: de leden van de Stadsdeelcommissie van Stadsdeel Zuid

Bijlage 2

HET CUYPERS GENOOTSCHAP

Stichting tot behoud van het negentiende- en twintigste-eeuwse cultuurgoed in Nederland

Aan: het dagelijks bestuur van de
Stadsdeelcommissie Zuid
Postbus 74019
1070 BA Amsterdam

Amsterdam, 11 april 2020

Onderwerp: aanvraag spoedaanwijzing percelen
Gabriël Metsustraat 2-4-6 tot gemeentelijk monument

Geachte Bestuur,

Het Cuypersgenootschap heeft – helaas pas zeer recent – kennis genomen van plannen voor sloop en 'reconstructie' van de percelen Gabriël Metsustraat 2-4-6. Op 8 april j.l. heeft erfgoedvereniging Bond Heemschut u een brief gestuurd, met verzoek om uw medewerking aan deze plannen te onthouden. Het Cuypersgenootschap is het volkomen eens met de inhoud van deze brief. Wij verzoeken u echter tevens om de onderhavige panden, vanwege de hoge architectuurhistorische- en cultuurhistorische waarden, aan te wijzen als gemeentelijk monument. De panden zijn ook in stedenbouwkundig opzicht van grote waarde: ze vormen een sterk beeldbepalend ensemble met de naastgelegen scholen van de architecten Leliman en Berlage. Ondanks de verschillen in materiaalgebruik en uitwerking van de gevels, vertoont de bebouwing aan de zuid- en oostzijde van Museumplein cq. Gabriël Metsustraat, ook door de vrijwel uniforme bouwhoogte, een grote samenhang. De zuid- en oostzijde van het Museumplein zijn extra waardevol, zeker in vergelijking met de westelijke pleinwand, die door de grote ingrepen ter plaatse (bouw cq. uitbreidingen Van Gogh- en Stedelijk Museum), veel van de oorspronkelijk monumentale opzet en bebouwing verloren heeft.

De architecten A.W. Weissman en P.H. van Niftrik jr. hebben in Amsterdam diverse monumentale bouwwerken op hun naam staan. Van Niftrik ontwierp onder andere het helaas gesloopte Koloniaal Etablissement aan de De Ruijterkade, en het kantoor- en winkelgebouw Dam 3-7, eveneens gesloopt. Weissman ontwierp rondom het Museumplein het Stedelijk Museum en de villa Lizzy Cottage, beide rijksmonumenten. De beide architecten waren in 1894 een samenwerkingsverband aangegaan. De voormalige stalhouderij van H.H. Everhard aan de Gabriël Metsustraat 2-4-6 is een representatief en fraai werk uit het gezamenlijk gerealiseerde oeuvre van de beide architecten.

Het complex is in 1900 gebouwd op een terrein met een driehoekige plattegrond, als gevolg van de schuine aansluiting van de Gabriël Metsustraat met de Van Baerlestraat. De panden hebben boven de begane grond twee bovenverdiepingen en een kap. De opzet van de plattegronden komt tot uitdrukking in de gevels en leidt tot een afgewogen gevelcompositie. Links bevond zich de remise (rijtuigberging) met bovenwoningen (huisnummers 4-6), rechts de stallen voor de paarden met hooizolder en bovenwoning (huisnummer 2). Het remisegedeelte is opgevat als twee gespiegelde herenhuizen met een gevelbreedte van telkens drie traveeën. De plinten waren oorspronkelijk voorzien van hoge, brede bedrijfsdeuren voor de rijtuigen, aan beide zijden geflankeerd door lagere en smallere deuren voor de bovenwoningen, resp. tot de remise voor het personeel. Op de bovenverdiepingen is in de middenas telkens een houten erker geplaatst, die op de eerste verdieping een rechthoekige plattegrond heeft, maar op de tweede verdieping aan de onderzijde ingesnoerd wordt en daardoor een driezijdige aanleg verkrijgt. Op het niveau van de kap – die evenwijdig aan de straat loopt – monden de erkers uit in torenspitsjes, bekroond door een ijzeren ornament; in het voorste dakschild zijn deze voorzien van een smalle dakkapel. Het stalgebouw heeft een gevelbreedte van vijf traveeën, waarbij de drie traveeën in het midden een bijzondere architectonische nadruk krijgen door de bekroning door een

Secretariaat Cuypersgenootschap, afd. Amsterdam: D. Mulder / 1e Jacob van Campenstraat 14-3a / 1072 BE Amsterdam / 06 1452 6991 / davmulder@gmail.com
website: www.cuypersgenootschap.nl / e-post: secretaris@cuypersgenootschap.nl
IBAN-rek.nr. NL34 INGB 0004 3323 98 Druten / Kamer van Koophandel voor Limburg nr. 14110072

forse topgevel, die bovendien licht uitkragend is uitgevoerd en aan de onderzijde van een klimmend drielob-motief is voorzien, dat is ontleend aan de zestiende-eeuwse woonhuisarchitectuur. De begane grond was oorspronkelijk vrij gesloten, met in de middenas een hoge, brede bedrijfsdeur voor de paarden, ter weerszijden geflankeerd door twee kleine, hooggeplaatste vensters. Op de eerste verdieping zijn in de twee buitenste traveeën Franse balkons onder een houten overhuiving toegepast, voorzien van decoratieve smeedijzeren hekwerken. De overhuiving links is oorspronkelijk en vormde het aanvoerpunt voor balen hooi voor de hooizolder. Rechts was altijd al een Frans balkon aanwezig, maar volgens de ontwerptekening zonder overhuiving – onduidelijk is of dit een latere toevoeging is. Het aansluitende bouwdeel ter rechterzijde met een breedte van twee traveeën heeft geen afsluitende kap. Op de begane grond bevinden zich twee deuren ter weerszijden van een centraal geplaatst venster. De deur links gaf toegang tot een kantoortje bij de stal, de deur rechts tot de bovenwoning.

De gevels vallen op door de hoogwaardige detaillering van het metselwerk. Decoratieve metselverbanden zijn toegepast in brede, horizontale banen die boven- en onder de vensters zijn toegepast, de boogtrommels van de spaarbogen boven alle vensters inbegrepen. Ook in de wachtgevel (westzijde) van het complex zijn deze decoratieve metselverbanden doorgetrokken. Interessant is dat de architecten een eerder ontwerp uit 1899 van de bouwkundige J. van Oostrom, dat blijkbaar in esthetisch opzicht ondermaats was, kwalitatief omgewerkt en verbeterd hebben. Deze wijziging is hoogstwaarschijnlijk het eerste tastbare resultaat van de in 1898 ingestelde 'Commissie van advies inzake de bebouwing van Gemeenteterreinen in Amsterdam', de eerste welstandscommissie van ons land. Aanleiding tot de instelling daarvan was de ontevredenheid over het verrijzen van speculatiebouw in de Jan Luijkenstraat op de nummers 2-10. Ook het ontwerp van Van Oostrom voor de stalhouderij kan als specimen van de bekritiseerde 'oppermansstijl' gekarakteriseerd worden.[1] Wat opvalt is dat het complex aan de Gabriël Metsustraat is opgetrokken in dezelfde bouwmaterialen als het Stedelijk Museum en Lizzy Cottage: een helderrode baksteen in combinatie met crèmekleurig graniet en blauwe hardsteen. Ook de detaillering wijst op de signatuur van Weissman. De markante erkers bijvoorbeeld lijken qua opzet en detaillering sterk op die van het eigen woonhuis van Weissman in Haarlem. Ook het eerder genoemde drielob-motief is in het werk van Weissman vaker voorkomend.

Wat de plattegronden betreft was er in het remisegedeelte op de begane grond sprake van een ongedeelde ruimte, waarbij gietijzeren kolommen en ijzeren onderslagbalken de bovenliggende balklagen en bouwmuren droegen. Nader onderzoek moet uitwijzen of deze kolommen nog (gedeeltelijk) in situ aanwezig zijn. Op de eerste verdieping was sprake van een tweebeukige aanleg, met in de brede beuk de kamers-ensuite, in de smalle beuk de trappenhuizen, keukens en zijkamers. Op de verdieping erboven was de indeling vergelijkbaar, echter met een alkoof. Op de zolder waren rondom een centraal geplaatst portaal diverse (dienstboden)kamers afgescheiden. In het stalgedeelte lag de woning niet zoals gebruikelijk dwars op, maar evenwijdig aan de straat – dit vanwege de geringere diepte van het bouwkavel aan deze zijde. Daarbij had dit bouwdeel, onder andere vanwege de hooizolder op de eerste verdieping, een blinde achtergevel. Nader onderzoek moet uitwijzen wat van de oorspronkelijke interieurafwerkingen van Weissman en Van Niftrik (schouwen, stucplafonds, paneeldeuren en lambriseringen) nog aanwezig is.

De gevels hebben de tand des tijds relatief ongeschonden doorstaan. Vooral de nummers 4 en 6 zijn nagenoeg ongewijzigd: alleen de houten woonhuis- en bedrijfsdeuren zijn in het verleden gewijzigd, het metselwerk bekleed met platen hardsteen. Direct onder de erkers zijn nog de geprofileerde hardstenen kraagstenen aanwezig, die de oorspronkelijke hoogte van de verdwenen bedrijfsdeuren markeren. Nummer 2, dat vanouds op het niveau van de begane grond een meer gesloten karakter had, is op de begane grond weliswaar sterker gewijzigd, maar omdat deze pui grotendeels gesloten was, is hier sprake van een ingreep van relatief ondergeschikt karakter, die bovendien bij vrijwel iedere functiewijzing onvermijdelijk zou zijn.

Wij wijzen er voorts op dat het complex ook in typologisch opzicht waardevol en zeldzaam is. Tot vrij recent kon men in de stad in grote aantallen stal- en remisegebouwen, met en zonder dienstwoningen, aantreffen. Vooral rondom het Frederiksplein bevond zich een grote concentratie van dergelijke complexen. Hun aanwezigheid was verklaarbaar vanwege de aanwezigheid van de ruime woonhuizen voor de gegoede stand, die het in de nieuwe wijken van de stad, anders dan in de binnenstad, zonder de aldaar gebruikelijke koetshuizen annex stalgebouwen moesten stellen. In de afgelopen decennia hebben de meeste van deze complexen plaatsgemaakt voor appartementencomplexen. Recent is één van de laatst gerealiseerde complexen in het Museumkwartier, in de Banstraat, dat lot ook ten deel gevallen. Interessant was dat dat complex ook reeds bedoeld was voor de stalling van automobielen, waarvoor de stalhouderij aan de Gabriël Metsustraat op enig moment ook geschikt gemaakt werd. Opmerkelijk is dat het bij complex aan de Gabriël Metsustraat – vanwege de prominente ligging aan het Museumplein –het utilitaire karakter van het complex

[1] Zie: Lydia Lansink, 'Het Museumplein in Amsterdam. Een historisch overzicht', in: Jong Holland 15 (1999) 2, p. 16.

naar de achtergrond verdrongen is; de architectuur voegt zich door de nadruk op de woonhuisarchitectuur volledig naar de context van de voorname woonwijk waarin deze zich bevindt.

Erfgoedvereniging Bond Heemschut heeft u reeds gewezen op het cultuurhistorisch belang van de panden, als zijnde de plek waar Etty Hillesum (1914-1943) haar dagboeken schreef. Wij volstaan voor dat punt met een verwijzing naar hun brief.

Op grond van het architectonisch, cultuurhistorisch en stedenbouwkundig grote belang van de panden Gabriël Metsustraat 2-4-6, zoals wij in de hierboven staande waardenstelling hebben aangegeven, verzoeken wij u om deze aan te wijzen tot gemeentelijk monument.

[redacted]

Hoogachtend,
Het bestuur van Stichting het Cuypersgenootschap,
Namens deze,

David Mulder, bestuurslid

PostNL

Barcode : 3SRPKS835473251 (AVP)
Product : Aangetekende brief NL
Gewicht : 19 g
Aan : Postbus 74019
1070BA Amsterdam
Bestemming : NL

Het vervoer geschiedt door PostNL onder de geldende Algemene Voorwaarden universele Postdienst (laatste versie).
Deze kunt u vinden op www.postnl.nl.
U kunt uw zending volgen op www.postnl.nl/directregelen.

Scan voor Track & Trace met de PostNL app of een QR-reader!

175615 11-04-20 13:38 1756 1500 0022 8514

Tarief: EUR 8.80
Reeds gefrankeerd: EUR 0
Door u Betaald: EUR 8.80

Bijlage 3

Gabriël Metsustraat 6 – het huis van Etty Hillesum

Etty Hillesum (1914-1943) woonde van 1937 tot 1943 op de Gabriël Metsustraat nummer 6. Ze had er een kleine kamer op de tweede verdieping, links van de erker, met uitzicht over het Museumplein.

Deze kleine kamer – er pasten net een bed en een bureau in – zou van grote betekenis worden voor Etty Hillesum. In de periode 1941-1942 schreef ze er haar later wereldberoemd geworden dagboek. Meermalen bejubelde ze daarin haar kamer en haar bureau, 'de liefste plek op aarde'. Na jaren van grote rusteloosheid, zou Etty op de Gabriël Metsustraat eindelijk thuiskomen. Ze werd er de schrijfster die ze al heel lang wilde zijn.

Van Etty Hillesum is – behalve het dagboek en de brieven – niets bewaard gebleven. Het huis aan de Gabriël Metsustraat is een zeldzame, tastbare herinnering aan de belangrijke schrijfster die zij was.

De stem van Etty Hillesum is uniek binnen de literatuur over de Holocaust. In het dagboek onderwerpt zij zichzelf aan een genadeloos zelfonderzoek. Terwijl de wereld om haar heen steeds kleiner wordt, ontdekt zij in zichzelf een ongekende geestelijke vrijheid.

Naast de weerslag van een spirituele zoektocht, is het dagboek ook een belangrijk ooggetuigenverslag. De lezer ervaart hoe het net rondom de Amsterdamse Joden zich langzaam sluit – totdat ook Etty zelf niet langer aan vervolging kan ontkomen en zij tenslotte als medewerkster van de Joodse Raad in Westerbork terecht komt.

De brieven die Etty vanuit het doorgangskamp schreef, vormen nog altijd een indrukwekkend literair en historisch document. Vooral in de twee langere brieven die al tijdens de oorlog door het verzet werden gepubliceerd, beschijft Etty Hillesum op indringende wijze het leven in het kamp, de voorbereidingen voor het transport, en de vertrekkende treinen.

Het dagboek van Etty Hillesum is onder de titel *Het verstoorde leven* in twintig talen verschenen en er werden wereldwijd meer dan 1,5 miljoen exemplaren verkocht. Nog altijd weet zij talloze mensen over de hele wereld te raken en te inspireren. Het dagboek heeft een stroom aan publicaties en studies voortgebracht. Er zijn congressen, exposities en toneelvoorstellingen aan Etty Hillesum gewijd; in Nederland bestaan een wetenschappelijk onderzoekscentrum (in Middelburg) én een Etty Hillesum Centrum (in Deventer). De eerste biografie wordt verwacht in 2021 en deze publicatie zal gepaard gaan met een documentaire van de NOS en tentoonstellingen in het Joods Historisch Museum en Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Etty Hillesum wilde de kroniekschrijfster van haar tijd zijn – en wérd dat ook.

Met de voorgenomen sloop van het huis waarin dat schrijverschap tot wasdom kwam, wordt een hele geschiedenis weggevaagd, en bovendien de grote cultuurhistorische waarde van het pand botweg ontkend.

Opinie & Debat

Bijdragen en brieven
tellen respectievelijk max. **700 en 200 woorden**. Adres en telefoonnummer vermelden. Gelijktijdige aanbieding aan andere kranten is ongewenst.

opinie@volkskrant.nl
brieven@volkskrant.nl
ombudsman@volkskrant.nl

GEACHTE REDACTIE

Hans Verhagen

In de mooie necrologie van Hans Verhagen wordt de man herinnerd om zijn gedichten en zijn bijdrage aan de VPRO-programma's *Hoepla* en *Het gat van Nederland*. Legendarische tv, zeker, maar het meesterwerk *Vastberaden maar soepel en met mate* wordt vergeten, een vier uur durende documentaire over de jaren 1938-1948. Het is een monument in de tv-geschiedenis.

Nederland werd er onder het mes gelegd en genadeloos gefileerd. Mensen vertelden over de crisis, de oorlog, hun keuze voor de NSB en de verschrikkingen van de 'politionele acties'. *Oral history* op zijn best, doorsneden met archiefmateriaal en amateurfilmpjes. Schokkend voor iedereen die dacht dat Nederland een keurig aangeharkt land was: Beeld en Geluid spreekt treffend van 'een antiepos van verwarring, eigenbelang, twijfel, reddeloosheid en absurditeit'. Henk Hofland was het genie achter dit verhaal, regisseur Hans Keller maakte er die magistrale mix van, Hans Verhagen was de meesterinterviewer. Misschien geen typische Heimwee-tv, maar het zou een herhaling verdienen. Al was het maar om iedereen die nu denkt dat ons na corona een mooie nieuwe wereld wacht, in de realiteit te brengen. De krachten die willen dat alles weer wordt als vóór de pandemie, zijn achter de schermen ongetwijfeld al druk in de weer. Zoals ze dat ook waren in de Tweede Wereldoorlog en in die euforische periode net na de bevrijding. Het is een van de wijze lessen van Hofland, Keller en Verhagen.

Frank Bokern, Bussum

Nepnieuws

Er is meermaals lovend geschreven over Google en Facebook die corona-nepnieuws willen bestrijden. Het klinkt nobel dat deze techreuzen het volk beschermen tegen onverlaten die bleekmiddel aanprijzen als coronamedicijn. Toch baart deze inmenging van Google en Facebook mij zorgen. PostNL checkt de tekst van mijn brieven ook niet op geschiktheid voor de ontvanger en telecomproviders bemoeien zich niet met de inhoud van mijn telefoongesprekken. Google en Facebook leveren een dienst: de distributie van feiten en meningen. Daar verdienen zij geld mee. Bepalen wat juist en onjuist is, hoort niet bij hun taken.

Moeten deze bedrijven ook de berichten verwijderen die beweren dat bidden heilzaam is in tijden van corona of dat een homeopathisch middel het afweersysteem versterkt? Waar ligt de grens? Het is niet aan Google of Facebook om te bepalen waar wij wel of niet onze bedenkingen bij mogen hebben.

Thomas van der Veur, Zutphen

Dimitri Verhulst

Dimitri Verhulst woont in een paardenschuur (Boeken, 11 april). 66 stappen scheiden hem van het espresso-apparaat, schrijft hij. Verhulsts schuur bevindt zich in een Franse regio, de mijne staat in Ede. Ook mijn vrienden begrijpen niet wat ik hier zoek, op een oud kazerneterrein. Maar mijn paardenstal is geheel gerenoveerd. Een overzichtelijk avontuur dus, daar waar nota bene ooit Kozakken gelegerd waren. De afstand is ook beperkt, tussen mij en de koffiemaler: de twintig traptreden vormen nauwelijks een hindernis.

Waar Verhulst de grens over gaat, komt dat in mij niet op. Ik blijf altijd binnen de perken, en droom van groots en meeslepend. Zelfs Pippi Langkous liet het niet bij: 'Ik heb het nog nooit gedaan, dus denk dat ik het kan', maar ging verder: ze tilde een paard op! Zonder enig nut. En juist dat zou mij te denken moeten geven.

Ik blijf het daarom proberen, echt. Net als Verhulst wil ik mij ontworstelen om zonder angst iets tot stand te brengen dat in eerste instantie alleen mij boeit en pas later, misschien, anderen. Een boek schrijven. Een paard optillen. In deze contreien zou dat toch mogelijk moeten zijn nu.

Youetta Visser, Ede

Klassiekers

Aart Balt schrijft in zijn brief Optimisme (O&D, 14 april) *'Optimism is a moral duty'* toe aan Karl Popper. Dat gebeurt vaker, maar is onjuist. Het staat weliswaar centraal in Poppers analyse, maar kan nergens in zijn teksten letterlijk zo gevonden worden. Sterker, Popper verwees in zijn eigen colleges naar Immanuel Kant. Gelukkig ken ik mijn klassiekers wel.

Esther-Mirjam Sent, Nijmegen

BRIEF VAN DE DAG HUIS VAN ETTY HILLESUM IS CULTUREEL ERFGOED

Het huis van Etty Hillesum aan de Gabriël Metsustraat nummer 6. Foto Stadsarchief Amsterdam

De sloop van het huis waar Etty Hillesum, voordat zij naar Auschwitz werd gedeporteerd, *Het verstoorde leven* schreef, zal blijk geven van een schokkende veronachtzaming van cultureel erfgoed (O&D, 10 april). Het zal een belediging zijn voor het levend houden van sterke, zeldzame vrouwelijke stemmen uit de tijd waarin Hillesum leefde. Als men dit laat gebeuren, zou dat voor de cultuur van Nederland en de rest van de wereld, net zoiets zijn als het verwoesten van een huis van Vincent van Gogh of Jeroen Bosch. In de jaren negentig nam ik haar boek *An interrupted life* tijdens tournees mee in mijn viool kist. Tijdens een concert in het Concertgebouw, waar we *Different Trains* van Steve Reich uitvoerden, voelde ik haar aanwezigheid op het podium. Zoiets had ik nooit eerder ervaren. Weer terug op mijn hotelkamer, bladerde ik door haar boek en zag haar Amsterdamse adres op de achterflap staan.

Ik zal nooit vergeten dat ik de volgende ochtend naar haar huis liep en zo blij was met de plaquette op de muur die haar en haar werk memoreerde.

Etty's ontdekking dat je innerlijke ruimte kan groeien en er licht is als de mogelijkheden in de buitenwereld steeds kleiner en restrictiever worden, is ook nu van grote waarde. Ze blijft voor mij een baken. We zouden plekken als deze, waar grote menselijke prestaties zijn geleverd, niet moeten vernielen, maar bewaren.

David Harrington, oprichter en artistiek directeur Kronos Quartet, San Francisco

Bijlage 4